

Christen Høg til Todbøl.

Af Rektor, Dr. phil. KJELD GALSTER

CHRISTEN HØG var Søn af Jørgen Høg til Klarupgaard i Himmerland (død 1598), der ved sit Ægteskab med Anna Enevoldsdatter Stygge havde erhvervet Todbøl i Thy. 1593 var han blevet gift med Anne Ovesdatter Skram til Hammersgaard (død 1631). En Søn af ham var Ove Høg, Rentemester, der havde været Krigskommissær hos Kristian IV i den tyske Krig (død 1628). Hans Fader havde tjent til Søs under Syvaarskrigen og var blevet saaret ved Svartaa; hans Broder Erik havde været Skibshøvedsmand i Kalmarkrigen.

Selv havde han siden sin Ungdom boet paa den Gaard, hans Kone havde bragt ham, Todbøl i Thy.

Pinsedag 1603 var han blevet overfaldet af adelige Voldsmænd ved Sebbesund Færgested¹). Men det, han nu skulde igennem, var værre end det, han oplevede hin Pinsedag.

*

September 1627 brød Wallensteins Tropper ind i Jylland. Kongens tyske Ryttere, der ikke havde faaet deres Sold i lang Tid, tog den nu, ved at plyndre fra de jyske Borgere og Bønder. Alt var Panik. Christian IV var raadløs flygtet til Fyn og havde overladt Kommandoen til sin ældste Søn, den udvalgte Prins, Christian, der flygtede tværs gennem Jylland, saa hurtigt Hestene kunde løbe, og kom til Thy for at organisere Forsvaret her nordenfjords. Men "det gjorde intet Gode at sætte sig til Mødværge", var den almindelig Stemning mellem Bønderne, og ogsaa Vendsyssel og Thy blev opgivet uden Kamp.

Under den almindelige Panik flygtede alle Herre mænd, forlod med deres Familie, Gods og Gaard.

Kun een blev tilbage af dem alle i Vendsyssel og Thy: Christen Høg paa Todbøl.

De tyske Besættelsesstyrker nodenfjords stod under Oberstløjtnant *Hatzfeldt*, der var fungerende Oberst (Obersten Hertug Franz Albrecht opholdt sig i Reglen i Tyskland.) Han residerede paa Odden ved Hjørring.

Hatzfeldt havde straks sagt de Adelsfolk, der vilde blive hjemme, fri for Indkvartering, og det havde Christen Høg faaet skriftligt Bevis for. Men Kontribution, Bidrag til Besættelsetroppernes Forplejning, skulde han betale sammen med de andre.

Til Trods herfor tog Ritmester Schwarzenberg af de Bousmardske Ryttere Kvarter paa Todbøl med alle sine Heste, Oppassere og Betjente og red ikke bort, førend han havde tilegnet sig Penge, Sølv og Guld, for 500 Rd. (desuden, mener Christen Høg, blev der stjaalet Værdisager for en stor Sum Penge). 5 Uger varede denne Pine.

Saa drog *de* Ryttere bort fra Thy, og han havde Fred i 14 Uger.

I Begyndelsen af Marts 1628 kom de nye Ryttere og Soldater til Thy, deriblandt Ritmester *Mettecoven*.

Walter v. Mettecoven var Wallon, stammede fra Stiftet Liége og var Slægtning af Hatzfeldt. I 1626 knyttedes han til Hertug Franz Albrecht og vandt hans Hjerte ved at hverve det bedste Kompagni i hans Regiment, og ved at forpligte sig til - af egen Pung - at hverve 30 Ryttere. Han sørgede stadig for, at hans Folk havde gode Vaaben.

Han havde først haft Kvarter i Ø. Han Herred, men efter Bousmards Afrejse blev hans Kompagni altsaa forlagt til Thy, hvor han fik Sæde paa Vildsund Færggaard.

Han klagede - sikkert meget overdrevet - over, at Bousmard havde huseret saaledes i Thy, at ³/₄ af Bønder var rømmet; ikke af Medfølelse med Bønderne, men af Medfølelse med sig selv, for han var selv af samme energiske Type, gridsk og hensynsløs.

For at tvinge Christen Høg til en klækkelig Kontribution lagde han sig med Folk og Heste ind paa Todbøl²) og huserede saaledes, at Christen Høg maatte gaa ind paa at love ham 100 Rd. maanedlig forud; idet han dog paanødte ham en Sølvkande (som han sikkert ikke har taget med hjemmefra), den var 32 Rd. værd, sagde Mettecoven, saa han havde egentlig kun faaet 68.

Derpaa tog han til Odden ved Hjørring til Hatzfeldt, som han havde Mellemsgning med - han havde lige udpresset 300 Rd. af Thisted, som Hatzfeldt havde forbeholdt sig Indtægterne fra.

Der herskede megen Spænding og Nervøsitet mellem Tyskerne ved denne Tid, Midsommeren 1628. Man ventede Invasion af de danske Tropper ved Hals.

Allerede før havde man i Thisted talt om en gammel Profeti, at i dette Aar vilde der blive udkæmpet et stort Slag (og om Resultatet var man naturligvis ikke i Tvivl.) Det blev refereret Tyskerne, at Christen Høg skulde have sagt, at de Kejserslige ikke vilde blive længe "paa denne Ø".

Der var ogsaa livlig illegal Sejldes mellem Jylland og det øvrige Rige. Mettecoven skrev (15. Juni 1628) til Hatzfeldt: "Der er Folk, som paatager sig at sende store Baade med Korn og andet til Norge i Hemmelighed om Natten, uden at give mig Meddelelse, og ved saadan Lejlighed kan Fjenden faa Efterretninger om os. Jeg har opdaget denne Trafik, ved at Baadene er forsvundet. Jeg vil forsøge at trænge til Bunds i Sagen". Et Par Dage derefter har han taget en Bonde, der vendte tilbage fra Norge, til Fange, og hvad han har fundet, indgiver ham stærk Mistanke om, at Fjenden kan sende Breve paa den Maade, han nu vil.

Alt dette vakte Mistanke hos Tyskerne. Rytterne bered Kysten og holdt Strandvagt, og Bønderne var under skarp Observation. Hvad betød nu det for Eksempel, at Bønderne i Thy brændte Baal paa Højene om Natten?

¹ Af Bødepengene gav han 400 Rd. til Thisted Latinskole og 100 til Kallerup Kirke.

² Det følgende hviler paa Christen Høgs Klage til Torquato Conti, den Øverstbefalende over Besættelsetropperne (1. Jan. 1629), Mettecovens Svar (13. Februar), nogle Vidnesbyrd (15. Februar) og et Brev fra Hatzfeldt til Franz Albrecht (aftrykt i *Aus dem Leben des Grafen Melchior von Hatzfeldt von Krebs*. 1910 S. 133. 270-76). Af disse er det sandsynlige Handlingsforløb søgt uddraget.

Signalild? Ritmesteren sendte sine Ryttere ud for at bryde deres natlige Forsamlinger og for at ”Bønder kan føle, at vi vaager, for at opdage deres Planer, og hvorfor de saadan er ude paa Post.” (Dec. 1627).

Man forberedte sig: Nye Skanser blev bygget eller gamle gjort stærkere: ved Elling, Fladstrand, Sæby, Vørs Aa, Sundby, og man forlangte Vaabnene udleveret af Bønderne, som man ikke stolede paa, alle rede i December; og i April 1628 skred man til Razziaer, man gennemsøgte Gaardene, og mangt et skjult Vaaben kom frem; i en Faaresti paa en Gaard, der stod tom, da Ejermanen forlængst var gaaet under Jorden, fandt man endogsaa en Tønne Krudt.

Stemningen var ikke til at tage fejl af. ”Dieses Landes Volk hat gar einen widrigen Intent und Sinn gegen die kaiserlichen Soldaten”, skrev den Øverstbefalende, Conti (April 1628).

Under disse spændte Forhold var det, at Mettecoven paa Odden modtog et Brev fra Fændriken hos hans Nabo-Ritmester, Fingerling. Han berettede, at Bønderne i Thy havde planlagt en Rebellion, og at Christen Høg var Fører og Anstifter.

Hurtigt var Mettecoven tilbage paa Todbøl, kun tre Uger, efter at han var rejst. Med Hatzfeldts' Ordre i Haanden lod han straks samme Aften Christen Høg sætte fast og lægge i Lænker. Derpaa afkrævede han ham hans Nøgler, aabnede alle Væreser, Kister og Skrin og tog deraf eller ødelagde alt, hvad der behagede ham. Ved sin Korporal Martin Hommel lod han ham sige, at hvis han vilde betale 1000 Rd., skulde han komme ud. Christen Høg svarede, han havde dem ikke, kunde ikke skaffe dem. Derpaa blev han siddende lænket i Fængslet 4 Nætter og 4 Dage. Af Vaaben blev fundet 14 Geværer og Pistoler samt noget Krudt.

Af Bøndernes Rebellion blev der intet, og om Christen Høgs Deltagelse, i den paatænkte Rejsning kunde der aabenbart intet bevises.

I Begyndelsen af Maj kom selve Obersten, Hertug Franz Albrecht, til Thy og sendte Bud til Christen Høg, at han vilde have sit Kvarter hos ham og vilde lade Gaarden besigtige. Da han var kommet til Thisted, havde Christen Høg imidlertid den Skuffelse, at han vendte om. Hurtigt drog Christen Høg efter ham sammen med Hertugens Tjener, der var kommet til Todbøl, og han kom til Aagaard, hvor Hertugen havde Kvarter, for at klage sin Nød.

Mettecoven havde imidlertid fulgt sin Oberst paa Vej, og Ulykken vilde, at han paa Broen ved Aagaard fik Øje paa Christen Høg. – ”Hvor han skulde hen?” – ”Til hans fyrstelige Naade, for at opvarte ham, og saa for at klage min Nød”. - Derpaa slog Mettecoven ham i Nakken og kaldte ham en gammel Skælm og spurgte, hvem der havde givet ham Tilladelse til at forlade Arresten, før hans Forhold var helt undersøgt. Ledsaget af et Par Ryttere maatte Christen Høg saa ride hjem og blev holdt i Fangenskab, indtil Hertugen var borte.

I den følgende Tid havde Christen Høg først en Rytter af Hertugens, senere hans Kammerjunker og Christian Ernst v. Rottzow selv tredie. En Maaned maatte han give 100 Rd. i Kontribution, og Kammerjunkeren medtog 5 gode Heste og Sager af stor Værdi, før han rejste.

Da Hertugens Folk var draget bort, gav Hatzfeldt atter Mettecoven Anvisning paa Todbøl.

De store Krav paa Kontribution, som Mettecoven stillede, har Christen Høg ikke kunnet eller ikke villet gaa ind paa, og 28. Oktober (1628) har Mettecoven saa atter - for 3. Gang - lagt sig ind paa Todbøl - med 18 Heste og sine Folk. Alt, hvad der var i Huset, brugte han efter Forgodbefindende.

Gaardens Forraad svandt, men Christen Høg vilde ikke give sig.

26. November kom Købmænd fra Ringkøbing paa Gaarden. Ritmesteren købte af dem 3 Td. Salt, 2 Td. Humle, 112 Pund Peber og 5 Pund Sukker. De 39 Rd., det kostede, forlangte han, at Christen Høg skulde betale. Denne svarede ”med trodsige Ord og Gebærder”: han havde ikke saa mange Penge, men med Hr. Ritmesterens Tilladelse vilde han sælge af Gaardens Korn og Kvæg og betale paa den Maade. (At Tilbudet ikke vilde blive modtaget, vidste han godt, thi paa Grund af den almindelige Pengemangel var Priserne saa lave, at f. Eks. en Tønne Byg stod i kun 4 Sk., en Okse i 1 Rd.). Mettecoven svarede: ”Nej, alt det tilhører mig, jeg kan ikke undvære det. Rede Penge!” Christen Høg undskyldte sig: havde ikke mere end 4 Rd., som Ritmesterens egen Tjener havde givet ham for en slidt Kappe, og 2 Rd. samt 5 Sølvskeer, dem vilde han gerne levere. Mettecoven tog imod dem, men som Afdrag, og udbetalte Købmændene Resten. To Dage derefter, 28. November, om Aftenen - Lysene var allerede tændt - traadte han ind i Stuen, hvor Christen Høg stod foran Kaminen, og udbrød: ”Din gamle Skælm, vil du ikke betale Købmændene?” Den anden undskyldte sig, han havde ikke flere Penge, end han havde givet. Derefter slog Mettecoven løs paa ham med en sort Stok, saa længe, indtil den gik i Stykker. Hans Kone, Anna Skram, søgte at kaste sig imellem, men blev væltet, hans Tjener, Jacob Pedersen, flygtede i Frygt. Endelig lykkedes det den gamle Adelsmand at undslippe ind i et lille Kammer.

Atter to Dage derefter, 30. November, rettede Mettecoven, for 3. Gang, Kravet til ham om at betale; vilde han ikke, skulde han traktere ham med en endnu større Kæp, saa han skulde huske det alle sit Livs Dage. Christen Høg svarede: ”Jeg har ikke flere Penge, ej heller Guld eller Sølv, saa sandt hjælpe mig Gud! Men jeg vil begive mig til Thisted for, om muligt, dér at faa nogle Penge hos en god Ven”. Mettecoven tillod det, men hans Tjener skulde drage med.

Christen Høg tog Lejligheden i Agt, og det lykkedes ham at komme fra Thy over til Mors. Herfra flygtede han til Viborg, hvor han (1. Januar 1629) skrev sit Klageskrift til den øverstbefalende, Conti, ”sin høje Øvrighed”, over ”dette mere end tyrkiske og hedenske Tyranni”. Han sluttede med, at ogsaa for den kejserlige Armés Konservering var det af Betydning, at han ikke maatte gribe til Tiggerstaven.

(Som det vil erindres, havde Hatzfeldt givet de Adelsfolk, der ikke var flygtet, skriftligt Løfte om Fritagelse for Indkvartering. Endydermere var der, medens dette stod paa, 8. November, udstedt en Forplejningsordinans af Wallenstein, som var Kejserens Officerer i Jylland bekendt: de adelige Huse, som ikke maatte have Indkvartering af militære Grunde, skulde være fritaget derfor. Det var under højeste Straf forbudt Officererne at forgribe sig paa Adel, Borgere og andre Indbyggere med Arrest og andre Haandgribeligheder).

Ogsaa til Oberst Franz Albrecht i Pommern havde Christen Høg sendt sin Klage. Denne var oprørt over de begaaede "uansvarlige Insolensier" og sendte Auditøren til Undersøgelsen (Brev 29. Jan.). Men Hatzfeldt beklagede sig til ham, at Christen Høgs "opdigtede" Klage havde bragt ham (Hatzfeldt) i slet Kredit hos hans Oberst, og at hans Administration af Justitsen var blevet draget i Tvivl. Christen Høg kunde have klaget til ham, men det har han aldrig gjort.

Til at lede Forhøret (i Færgegaarden Vildsund) udnævnedes Hatzfeldt sin egen Overvagtimester Dehn og Ritmester Taig (der havde huseret paa Oxholm og Rødslet paa samme Maade som Mettecoven paa Todbøl). Christen Høg fik ikke Adgang til Forhøret. - I Mettecovens skriftlige Forsvar (13. Februar), der skyder alt Ansvar over paa Modparten, anbragte Hatzfeldt flere Steder egenhændige Tilføjelser, der gjorde det bedre, for at hjælpe sin "Fætter".

Sin Skrivelse sendte Hatzfeldt med Ritmester Taig ned til Conti, for hvem Taig ogsaa mundtligt fremstillede Sagen. Af Hatzfeldts Brev og et fra Auditøren mente Conti tilstrækkeligt at have forstaaet, hvorledes det var beskaffent med Christen Høgs Klage (9. Marts 1629).

Under Sagens Forløb søgte Hatzfeldt at faa den saa besværlige gamle Adelsmand tiet ihjel. Han skrev til Obervagtmesteren ved det Scherferbergske Regiment (i Skanderborg): Adelsmanden fra Todbøl har anklaget ham hos Conti for svigtende Justits. Han beder nu Obervagtmesteren at sikre sig ham ved en Vagt, dog saaledes - hedder det hensynsfuldt - at der ikke foraarsages ham nogen Ubehagelighed, indtil Sagen er afsluttet, da Rygtet gaar, at Christen Høgs Ord ikke er til at stole paa.

Franz Albrechts hurtigt opbludsende Retfærdighedsfølelse fik ingen Indflydelse overfor det sejge Sammenhold hos det ved fælles Interesser og fælles

Gridskhed forenede Bundt i Vendsyssel og Thy. Christen Høg opnaaede intet.

Nogle Maaneder derefter blev Freden sluttet, og Fjenden drog ud. Christen Høg vendte tilbage til sin udplyndrede Gaard i Thy. De sidste Aar af sit Liv (han døde 1636 eller lige derefter) brugte han til at forsøge paa atter at bringe den paa Fode, som den gode Landmand han var.

*

Christen Høg var ikke fejlfri. Naturligvis maatte han under disse Omstændigheder betale nogen Kontribution; men Kravene har været ganske ublu, han har ikke villet bøje sig, har kun betalt for to Maaneder og saa maattet finde sig i Udplyndringen. Han har været en bestemt - eller stædig - Natur, med ringe Forhandlingsevne, af den Slags, der kun kan - og som *maa* - sige Nej til Uret og Overgreb.

Men han er ogsaa en modig Mand. Han blev som den eneste Adelsmand deroppe tilbage - mon ikke ogsaa for at sende Informationer over til Regeringen, som han havde saa nær Tilknytning til, da hans Søn var Rentemester. *Hvis* den paatænkte Landgang af Kongens Tropper var sket og den planlagte Rejsning altsaa kommet, er der vist ikke Tvivl om, at man havde set Christen Høg som Anfører for Thyboerne.

Striden Mettecoven-Christen Høg viser, hvorledes Besættelsesmagten lader haant om givet Løfte, idet man enten lader, som Løftet ikke eksisterer, eller skyder sig ind under, at ændrede Forhold tvinger til ændret Fremgangsmaade.

Den viser endvidere, at der, nu dansk Ret var blevet suspenderet under Besættelsen, ikke for Landets Borgere var Udsigt til at opnaa Ret og Billighed hos de tyske Øvrigheder.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1947, side 3-12)